

POST-MODERN ÇÖZÜLÜŞ VE SAĞLIK

*Zafer Cirhinlioğlu**

ÖZET

Günümüzde birey sağlığınız korunması anayasalarca teminat altına alınmıştır. Hemen hemen her ülkede yasal olarak bireylere sağlıklı bir çevrede yaşayacaklarına, eğer her hangi bir sağlık sorunu ile karşılaşırlarsa devletin yarattığı kurumlarca bu sorunlarının çözüleceğine dair güvence verilmiş bulunmaktadır. Ülkemizde de durum farklı değildir. Anayasamız bireylere sağlıklarının korunacağına dair güvence vermiş ve devlet kurumlarına da görevler yüklemiştir. Ancak, uygulamada bireyler bu güvencelerden yararlanamamaktadırlar. Her gün medya aracılığı ile bir sağlık skandalı ile karşılaşmaktayız. Hastanelerde kuyruklar bitmek bilmemektedir. Açıkca bireylerin en temel sosyal hakları korunamamaktadır. Bunun yanında Batı ülkelerinde ileri sürülen kuramlar, sağlık sorunlarında da Post-modern bakış açıları geliştirmeye başlamışlardır. Buna göre, insan sağlığı artık bir tüketim toplumun temel taşıdır. Modernist dönemde, bir bütün olarak düşünölen insan bedeni, bu yeni dönemde parçalanmıştır. Bireyler kendi bedenlerini ancak, çeşitli vasıtalarla tanımakta, bedeni üzerindeki kontrolünü yitirmekte ya da böyle bir klasik kontrol anlayışını anlamını kaybetmektedir. Post-modernizm, bireylerde ve toplumlarda “parçalanmışlık” duygusu yaratmaktadır. Batı ülkelerinde ileri sürülen post-modernist ilkelerin yaygınlık kazanması, azgelişmiş sağlık durumunu iyileştirmeden çok, daha karmaşık hale getirecektir. Ülkemizin uzun zamandır çözümlenemeyen sağlık sorunları, refah toplumunu yaratmış ve şimdi de bu toplumu aşmaya çalışan kuramların ileri sürdükleri göz önüne alınmadan çözümlenecek gibi değildir.

Anahtar Sözcükler: Sağlık, Beden, Post-modernizm, Azgelişmişlik

ABSTRACT

The protection of every individuals' health has been safeguarded today by almost all constitutions, especially in European countries. It is ensured that each member of the society hold the right to live in a clean environment and if they face up a health problem, state organisations would solve all of them immediately. This is not different in our country. Turkish constitution also ensures the right to the people that their health problems would be

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Faköltesi, Sosyoloji Bölümü, Sivas.

solved by the state organisations such as hospitals and also imposed certain duties on these organisations. However, these targets have never been realised in practise. It is not surprising for all of us to hear scandalous news relating to human health in media and to see endless queue of the people waiting to see a doctor in hospitals. These prove us that despite the imperative articles of the constitution, the health of individuals cannot be protected effectively. Yet Western originated theories have claimed that the new era called post modernism has changed our view towards the health problems. In this period of history as asserted in this article, human health is now an element of consumption society. Individuals are loosing their control over their own body since post modernist way of thinking damaged the wholeness of it. This article admits that post modernism will likely make the health problems much more complicated rather than helping to solve them. For this, to be successful in solving them, the theories that played a vital role in creating welfare state in the West, called modernist theories, must be primarily taken into account in undeveloped countries.

Key Words: Health, Human Body, Post-modernism, Underdevelopment.

Giriş

Sağlık Sosyolojisi, Batı ülkelerinde ve özellikle ABD’de Sosyolojinin ana dallarından birisi olarak kabul edilmektedir. Bu ülkelerde, son 30-40 yıl içerisinde konuyla ilgili geniş bir literatür de oluşmuş bulunmaktadır. Ülkemizde ise, akademik çevreler konunun öneminin farkında olmalarına rağmen, günümüze kadar, ülkemizin özgün konumunu dile getirebilecek yayınların bulunmamaktadır. Daha doğru bir anlatımla, Sağlık Sosyolojisi konusunda üretilen eserler/araştırmalar sayısı birkaç taneyi geçmemektedir. Sağlık konularının sosyologlarca ele alınması fikri eskiye dayanmakla birlikte, kayda değer araştırmalar sağlık bilimleri ile uğraşanlarca yapılmıştır (örneğin bkz., Fişek,1983, Belek, 1998). Sosyologlar ise araştırma sürecine daha sonra katılmışlardır. (örneğin bkz., Türkdoğan, 1991; Kasapoğlu, 1999, Özçelik, 2002). Sağlık Sosyolojisi dersi bile daha çok sağlık bilimleri bölümlerinde okutulmaktadır. Türkiye’de sosyolojinin bir çok dalı arasında Sağlık Sosyolojisi kendine kalıcı bir yer edinebilmiş değildir. Oysa, asıl amacı toplumsal sorunları anlamak, yorumlamak ve uygun çözümler üretmek olan sosyoloji, sağlık sorunları yokmuş gibi davranamaz. Çünkü, hiç tartışmaya gerek kalmayacak şekilde kabul edilebileceği gibi, ülkemizin en önemli toplumsal sorunlarından birisi de “sağlık” sorunudur. Günümüzde çıplak gözle dahi görülebileceği gibi, hastaneler artık hasta kabul edemeyecek kadar yoğun bir şekilde çalışmaktadırlar. Artık, hastalar, hiçbir devlet hastanesinde güler yüzle karşılanamamaktadır. Bağlı buldukları sigorta sistemi yüzünden devlet

hastanelerinin dışında hiçbir sağlık kuruluşuna gidemeyen sıradan yurttaşlar, “hastane çilesine” katlanmak durumunda kalmaktadırlar. Diğer yandan, Türk Tabipler Birliği’nce de isabetli bir şekilde vurgulandığı gibi, sağlık sistemi her geçen gün artan bir şekilde özelleştirilmekte ya da işlevleri özel sektöre terk edilmektedir. Çünkü, sorunlarını devlet hastanelerinde çözemeyeceğini anlayan “paralı” yurttaşlar yeni açılmaya başlayan ve devlet hastanelerinin de sahip olmadıkları bir çok olanağa sahip olan özel hastanelere gitmekte, sigorta primi ödemiş olmalarına rağmen kendi olanakları ile tedavi olmaktadır. Devlet, devlet bütçesinden karşılayamadığı tedavi masraflarını, parası olan sigortalı yurttaşları planlı bir şekilde sistem dışına iterek onların sisteme getirdikleri yükten bir ölçüde kurtulmak istemektedir. Buralardan tasarruf edilen paralar ile diğer yurttaşların giderlerinin karşılanabileceğini umulmaktadır. Aynı zamanda, toplumsal otorite, yurttaşlarını zorunlu olarak özelleştirilmiş sağlık hizmetlerine alıştırmak istemektedir. Ancak, devletin sağlık sistemi içerisinde yer alan fakat tedavisini ücretli olarak yaptırabilen yurttaşlardan çok daha fazlası, hiçbir olanağı olmayan ve devlet hastanelerinin bakımına muhtaç olan yurttaşlardır. Bu kimseler ise, gerçekten modern bir toplumun sivil yurttaşları olma görüntüsünden çok, tipik bir azgelişmiş ülke insanının dramını yansıtmaktadırlar. Çaresiz insanlar her gün duyduğumuz yüzlerce sağlık skandalının konusu olmaya devam etmektedirler. Devlet ise, kendi meşru kurumları aracılığı ile bu kimselerin çıkarlarını koruyamamakta, çözümü toplum üyelerini kapitalist pazar ilişkilerine terk etmekte aramaktadır. Oysa, bilindiği gibi, ülkemizde yaşayan herkesin sağlığı anayasal güvence altında bulunmaktadır. Bu anayasal hakkın harfiyen yerine getirilme görevi devlete verilmiş bulunmaktadır¹. Devlet ise, soruna kendi kurumları aracılığı ile çare bulma yerine, üstü örtük olarak hastaneleri özelleştirmeyi tercih etmiş görünmektedir.

Sağlık Sosyolojisi’nin temel olarak ileri sürdüğü ilke ya da varlık nedeni, hastalıkların biyolojik yanının olduğu kadar toplumsal yanının da olduğudur. Yani, örneğin, trafik kazası geçirmiş olan birisi apaçık ki, acilen tıbbi ya da biyolojik temelli bir tedaviye muhtaçtır. Bu örnekte, toplumsal bir geçmişin araştırılması ve tedavinin sonradan gelmesi tamamen konu dışıdır. Ancak, böyle bir rahatsızlığın ortaya çıkması, hiç şüphe yok ki, bireylerin trafik olgusuna bakışları ile yakından ilgilidir. Toplum bireyelerine ne ölçüde

¹ Haziran 2003 tarihi itibarıyla, hükümetçe Temmuz ayında yürürlüğe sokulacağı söylenen bir Sağlık Yasası’nın hazırlandığı ifade edilmektedir. Bu yasa ile sağlık alanı baştan sona kadar düzenlenmek istenmektedir. Başlangıç olarak hastalara, hastane seçme özgürlüğü getirilmesi planlanmakta, hekimlerin çalışma koşulları ve süreleri yeniden düzenlenmektedir. Ancak, bu yasa şimdilik sadece tartışılma aşamasındadır, uygulanma aşamasına geçilmesi henüz sağlanamamıştır. Dolayısıyla, uygulamaya geçilip geçilmeyeceği bile şu an için belli değildir. Kaldı ki, düşünülen dönüşümlerin, uygulamada nasıl sonuçlar üretebileceğini şimdiden tahmin etmek pek mümkün görünmemektedir.

trafik bilgisi aktarmaktadır? Bir başka açıdan, trafik kurallarına uymamayı adet haline getiren bireyleri tanımlayan toplumsal koşullar hangileridir? Trafik sorunlarında düşünülebilecek buna benzer toplumsal içerikli sorunların benzerleri diğer hastalıklarda da düşünülebilmektedir. Özellikle psikiyatrinin kurucusu olan Freud'un hastalıkların biyolojik olmayan nedenlerden de kaynaklandığını göstermesi ile araştırmacılar bu alana daha yoğunlukla yönelmişlerdir. Hatta, günümüz sağlık sosyolojisi öyle geniş alanlara yayılmış bulunmaktadır ki, sağlık konularının artık bir tek disiplin içerisinde ele alınamayacağı bir çoklarınca ileri sürülmektedir (bkz., Burry, 1997; Turner, 1992). Bunun için daha ziyade, interdisipliner bir araştırma alanı önerilmektedir. Yani, sağlık konuları, toplumsal bir zeminde olduğu kadar, ekonomik, kültürel ve siyasal bir zeminde de gerçekleşmektedir. Bir bireyin sağlığı hekimler kadar bu alanlarda araştırma yapan bilim adamlarını da ilgilendirmektedir. Örneğin, bir birey hastalık semptomlarına nasıl tepkilerde bulunacağına içinde bulunduğu kültürel kalıplar vasıtası ile öğrenilmektedir (Scambler, 1991; Snow, 1974; Zola, 1973; White, 1982; Mumford, 1983). Aynı şekilde, bir ülkenin ekonomik gelişmişliği de bireylerin sağlıklı yaşamlarını yakından etkilemektedir (Blaxter, 1990; Fitzpatrick, 1991; Eyer, 1977, Fagin, 1981; Bunn, 1979). Siyasetin, bireylerin sağlığını nasıl etkilediğinin belki de en iyi örneğini Fanon (1965) sömürgecilik üzerine yaptığı, daha çok gözlem tekniğine dayalı araştırmasında vermiştir.

Bu araştırmada Fanon, hastaneye gelen yerli halktan kimselerin, özellikle Fransız kökenli hekimlerin sorularına cevap vermediklerini, bunu da belli utangaçlıklara sığınarak yaptıklarını gözlemiştir. Hastalar, özellikle kadın hastalar, hekim yerli haktan kimselerden bile olsa, soruları cevapsız bırakmaktadırlar. Yanlarındaki refakatçiler bir ölçüde kısa kısa soruları cevaplamayı tercih etmektedirler. Bu durum aslında o kişileri içinde buldukları koşullar ile çelişmektedirler. Bir yandan hekimlerden yardım talep etmektedirler, diğer yandan sorularına cevap vermemektedirler. Fanon bunu Cezayir'in kolonileştirildiği geçmişinde aramaktadır. Halk modern tıbbi işgal kuvvetleri aracılığı tanımıştır. Faydasını da görmüştür, talep etmek istemektedir; ancak, ülkelerini işgal eden böyle bir güç karşısında aynı zamanda öfke duymaktadır. Onların sorularına bilinç altından cevap vermeyerek, bir ölçüde intikam almaktadırlar. Bu örnek de göstermektedir, ülkelerin sağlığa yaklaşımı sadece fiziksel iyi ya da kötü olma hali ile sınırlı değildir. Kısacası, modern yaklaşımlar, bireylerin sağlığının artık sadece tıbbın ya da bu alana bağlı diğer alanların ilgisi ve tekelinde olmadığını kabul etmektedirler. Özellikle toplum bilimlerin sağlık alanına yönelik ilgisi her geçen gün daha da artmaktadır. Bu ilginin temel amacı, insan sağlığını bir çok açıdan incelemek, bireylerin daha sağlıklı ortamlarda yaşamaları için doğal ve insani çevrenin daha akılcı ve etkin bir şekilde yeniden düzenlenmesini sağlamaktır.

Ancak, insan sağlığına bakış toplumsal paradigmalarda birlikte çeşitli değişikliklere de uğramaktadır. Özellikle günümüzde mevcut toplumsal anlayışların temelden anlamını yitirdikleri iddia edilmektedir. Bu iddialar, klasik dönemin bittiğini bildiren bir çok işaret olduğunu dile getirmektedirler. Bilindiği gibi, bu kökten değişikliklerin hüküm sürdüğü ve şu anda içinde bulunduğumuz değişiklikler ve dönüşümler dönemi, bir bütün olarak post-modernizm olarak adlandırılmaktadır. Post-modernist kuramcılar, modern ilkelerin amaçlarını yitirdiklerine, yerlerine yeni/farklı ilkeler konmakta olduğuna inanmakta ve diğerlerini de buna inandırmaya çalışmaktadırlar. Bunlara göre, genel olarak, aydınlanma dönemi ile başlayan modernitenin benimsediği, örneğin, “evrensellik” ilkesi radikal bir biçimde eleştirilmelidir. Bireyin ve toplumun bu tür tarihsel inançlarının artık gerçekleşemeyeceği ilan edilmektedirler. Özellikle gelişmiş ülkelerin eriştikleri ekonomik düzeyde, geçmişlerini iyi sorgulamaları gerektiği ve bu sorgulamanın sonucunda insan aklının/rasyonalitesinin tekleştirilmiş olduğunun görüleceğini belirtmektedirler. Post-modernizm, tüm insanlığı kapsayan tekçil hedeflerden/projelerden uzak durulmasını tavsiye etmektedir. Oysa, modernizmin egemen olduğu dönemler boyunca, bireyler aklın evrensel ilkelerine ve bunun gerektirdiği zorunlu sonuçlara inanmışlardır. Post-modernist dönem, sadece bir tek alanda değil, birçok alanda, pluralizmi savunmakta, birey/toplum artık kendi hedeflerini yitirmiş, yalnız bırakılmış bir durumda kalmaktadır. Bir anlamda, 19.yy’da sanayi devriminin yarattığı toplumsal farklılaşmanın yerini, günümüzde umutsuz/ilkesiz bireyin post-modern çözülüşü almaktadır (Kellner, 1990; Callinicos, 1990; Rose, 1991; Lyotard, 1984; Baudrillard, 1975; Jameson, 1984; Fekete, 1988). Oysa, modernite, bireylere kurtuluşunun bütüncül bir anlayışı geliştirmekte yattığını birkaç yüzyıldır anlatmaya çalışmakta ve bu yönde modernite filozofları telkinde bulunmakta ve çeşitli öğütler vermekte idiler. Toplumlar farklılaştıkları ölçüde değil birbirlerine benzedikleri ölçüde “doğru”yu bulmuş sayılacaklardır. Toplamları bir araya getiren ilkelerin başında ise “aklın” ilkeleri gelmekte idi. Her toplum, aklın ilkeleri etrafında birleşebilir ve her türlü sorun bu çerçevede çözülebilirdi. Kültürel anlamda dahi her toplum aklın ilkeleri doğrultusunda ortak bir kültürde buluşabilirlerdi. Modern olmak bir anlamda akli yeniden keşfetmekti. Bu akıl her ne kadar her zaman Batı toplumlarını işaret ediyor gibi dursa da, her toplumun Batı toplumlarının refah düzeyine erişmelerinde ve zengin bir toplum oluşturmalarında herhangi bir sakınca görülmemişti. Dolayısıyla, hemen hemen her ülke aydınca modernleşme uzunca bir dönem ulaşılması gereken bir hedef gibi algılanmıştı. İnsan sağlığı da bu dönem boyunca insanın refahından pay alacak bir alan olarak düşünölmüşü. Refah toplumunda yaşayan bireyler, haliyle sağlıklı bireyler olacaktı. Oysa, post-modernist bakış açısından Batı toplumları her ne kadar ekonomik anlamda refah toplumu yaratmış ve üyelerinin bireysel yaşamlarında belli bir iyileştirme kaydetmişlerse de sağlıklarını iyileştirmede aynı başarıya

ulaşamamışlardır. Bunun için, post-modernist anlayışlar Batı toplumlarını bir çok açıdan eleştirmekte ve genel olarak mevcut sistemlerin tıkanmış olduğunu iddia etmektedirler. Modernitenin yarattığı toplumsal politikalar artık iflas etmişlerdir. Yasa yapıcılar ve uygulayıcılar bireye bakışları ile yanılı içerisindedirler. Modernite bireyi kavrayışında yanılmıştır. Bunun için de modernite ideallerini yitirmiş bulunmaktadır. O halde, yeni girildiği iddia edilen bu dönemde insan sağlığının yeni idealleri nelerdir? Birey nasıl algılanmaktadır? Post-modernizm insan sağlığını hangi açılardan etkilemektedir? Post-modernist dönemde “insan” bedeni nasıl algılanmaktadır? Post-modern sağlık politikaları ne ölçüde başarılı olabilmektedir? Özellikle bu tartışmaların az gelişmiş ülkeler açısından önemi nedir? Bütün bu sorular, bu çalışmanın, dolaylı ya da dolaysız olarak değineceği konuları oluşturmaktadır. Bu soruları cevaplarken özellikle “insan bedeni”ne yönelik ileri sürülen düşüncelerden yola çıkılarak genel bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılacaktır.

İnsan Bedenine İlişkin Bazı Yaklaşımlar

İnsan bedenine ilişkin çalışmaların bir çoğu, bilindiği gibi, daha çok felsefe alanında yapılmıştır. Bu alanda düşünce ileri süren en ünlü iki filozof Descartes ve Nietzsche’dir. Gerçekten de Descartes’ın tıp alanına, yani insan sağlığı alanına, yaptığı katkının boyutları yaygın bir şekilde bilinmemektedir. Descartes’e göre insan bedeni iki şekilde ele alınmalıdır. Birinci yanı, insanın fiziksel ihtiyaçlarını dile getiren fiziki yan ki, asıl beden/vücut denilen yan burasıdır; ikinci yan ise ruh/akıl denilen yan ki, insanın bir anlamda düşünme işlevine ve yaratıcılık işlevine denk düşmektedir. Böyle bir ayırım yapılmadığı dönemlerde insan bedeni bir bütün olarak algılanmış ve hem fiziki ihtiyaçları hem de ruhsal ya da günümüz deyişi ile psikolojik ihtiyaçları aynı türden ihtiyaçlanmış gibi muamele görmüştür. İnsan, fiziksel olduğu kadar ruhsal/akılsal bir bütünlüktü. Dolayısıyla, bu bütünlüğün bozulmaması gerekirdi. Fiziksel olarak insan bedenine nüfuz edildiği takdirde bunun insanın kutsal/akılsal/dinsel olan yanına da zarar vereceğine inanılmakta idi. Bunun için, makbul olan insan bedenine dokunmaktan ziyade, dışsal faktörlerle örneğin çeşitli “ayın”lar yaparak, insanın bozulan sağlığının yerine gelmesi sağlanırdı. İnsan bedeninin mutlak bütünlüğü hiçbir şekilde bozulmamalıydı. Oysa, Descartes insan bedeninin kutsal yorumunu reddederek, bedenin ikili bir şekilde algılanmasında bir takım kolaylıklar olduğuna işaret etmişti. Gerçektende tarihte ilk kez Descartes’ci (kartezyen) görüşün yaygınlık kazanması ile birlikte insan bedeni incelenebilir oldu. Eğer ruh/akıl insan bedeninden ayrı olarak bulunuyorsa, o halde insanın fiziki yanı ruhunu zarar vermeden incelenebilir, temas edilebilir. Hatırlanacağı gibi, doğu toplumlarında da beden kutsal sayılmış, “Tanrı’nın yarattığına kulunun müdahale etmesine izin verilmemiştir. Descartes ile birlikte insan kendi bedenine yöneliyor ve tarihsel yabancılaşmasına son veriyordu. Dünya

görüşü olarak, böyle bir anlayışın benimsenmesi modern anlamda tıbbın ilk temeli sayılabilir. O halde, tarihte insan bedenine bakış ile tıp konularındaki araştırmalar arasında ciddi bir ilişkinin olduğu iddia edilebilir.

19.yy da ise insan bedenine yönelik en ünlü araştırma Nietzsche (1994) tarafından yapılmıştır. Gerçekten de Nietzsche insana bakışı ile sadece 19.yy değil, 20.yy insanını da etkilemiş bir çok çalışmaya öncülük etmiştir. Nietzsche'nin insan bedenine ilişkin görüşü temel olarak Antik Yunan düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Nietzsche'ye göre, insanlık tarihi kadar bireyin tutum ve davranışlarını da belirleyen iki önemli güç vardır. Bunlar: Dionisus ve Apollo dur. Dionisus *cinsel* gücü Apollu ise düzeni, *rasyonaliteyi* ve *tutarlılığı* temsil etmektedir. Bu iki güç bireylerde ve toplumlarda savaş halindedir. Bunlardan birisinin savaşta galip gelme olasılığının olduğu gibi Nietzsche'nin asıl umduğu bu iki güç arasında belli bir dengenin kurulmasıdır ki bu da mümkündür. Örneğin, cinsel arzular rasyonel davranışlarla kontrol altına alınabilir. Sağlıklı bir toplum aslında bu tür bir kontrol altına alma ile mümkün olabilir. Bireyler, kendi içlerinde huzuru sağlamaları ancak sanatla estetik konularla uğraşmaları ile olabilir. Böyle bir uyum sağlanamadığı zaman bu, çeşitli hastalıklara hatta deliliğe yol açabilecektir. Yani, böyle bir aktivitede bulunmadığı zaman insan kendisini eksik hisseder. Bir anlamda Nietzsche bu yüzden insan bedeninin tamamlanmamış olduğunu ileri sürmektedir. İnsan bu eksikliğini ancak eğitim ve disiplinle giderebilir (Gehlen, 1988). İnsan, ancak kültürel hayatı yaratarak kendisini tamamlayabilir. Dolayısıyla, insan kendi gerçekliğini kendisi kurma "kendini yeniden yaratma" durumundadır. Mevcut olağan düzensizliklere karşı kendisine toplumsal bir çevre yaratmalıdır. Turner'a (1997) göre insan bedeni bu çevre ile dialektik bir ilişki içerisindedir. Bu ilişki, üç biçimde ortaya çıkmaktadır. Birinci türde, bireyler bedenlerini sanki yabancı bir çevrenin parçasıymış gibi algırlar. Özellikle bireyler, hastalandıklarında bedenlerine bu şekilde davranırlar. İkinci türde ise, vücudun varlığı neredeyse birey tarafından algılanmamaktadır. Günlük işleri yaparken bireyler bedenlerinin hiç farkından değillerdir. Üçüncü türde ise, bireyler bedenlerinin üzerinde bir hakimiyet kurmaları gerektiğini anlarlar. Toplumsal süreç bunun anlaşıldığı süreçtir. Her çocuk bedenine hakim olmasını ve belirli davranışları yapması ve belirli davranışları yapmaması gerektiğini öğrenir.

Aynı şekilde, sosyologlar ve antropologlar da insan bedenini toplumsal bir ortamda tanımlamaya yani toplumsal olarak nasıl şekillendiğini anlamaya çalışmışlardır. Genel olarak, sosyologlar insan bedenini toplumsal eğilimlere ve sınırlara sahip, toplumsal olarak yapılanmış bir gerçeklik olarak ele almışlardır. Örneğin, Mauss (1979), bedenin en basit hareketlerinin bile temelinde toplumsal bir sürecin yattığı görüşündedir. Ona göre "yürümek" dahi, tamamen fiziksel bir zeminde gerçekleşiyormuş gibi yaygın bir kanı bulunsa bile her toplumda bireyler/bedenler yürüme

hareketlerini kültürel ve toplumsal bağlamlar aracılığı ile öğrenmek durumundadırlar. Parsons dahi toplumsal eylem kuramını geliştirirken insan bedenine çeşitli atıflarda bulunmuş, bedeni, toplumsal sistemin ve eylemsel çevrenin bir parçası olarak görmüştü. Daha güncel bir kuramcı olarak Giddens ise, insan bedenini, zaman-mekanın insan eylemlerini sınırlamasının bir biçimi olarak ele almıştır. Ancak, Turner (1977) toplum bilimlerin insan bedenine ilişkin önemli bir düşünce geliştiremediklerini iddia etmektedir. Bu iki düşünce akımı göz önüne alındığında Turner (1992) bedene ilişkin iki anlayışın belirginleştiğini, ancak bu iki ucun arasında bir başka görüşün de yerleştirilebileceğini belirtiyor. Birinci olarak, beden kimilerince yaşanan bir tecrübeydir. Fenomenoloji, varlığın biyolojik durumunun günlük hayatı ve örgütleri nasıl etkilediğini araştırmakta ve organik sistemler ile kültürel çerçevenin ve toplumsal süreçlerin oluşturduğu karmaşık ilişkileri incelemektedir. İkinci akımda yer alanlar ise, bedeni toplumsal ilişkileri dile getiren bir söylem olarak ele almaktadırlar. Bedeni bir semboller sistemi olarak görürler. Beden hareketlerinin anlaşılması onlara göre, toplumsal yapının anlaşılmasını doğuracaktır. Bu eğilimde olanlar, bedeni toplumdaki bilginin ve gücün yapılanması ve toplumsal söylemin bir parçası olarak görürler. Birinci grupta olan kuramcılar için beden onu temsil eden söylemden bağımsız olarak vardır. İkinci gruba göre, beden, söylem pratiklerine dayalı olarak temelde kurulmuştur. Turner (1992:49) ise, bu iki farklı görüşün minimum noktalarda birleştirileceğini savunmaktadır.

Postmodernist Beden

İnsan bedenine yönelik yaklaşımların bir kısmı da, sosyoloji alanında kendisini her geçen gün daha fazla hissettiren post-modernizm adı altında toplanan yeni yaklaşımlarla ortaya çıkmaktadır. Post-modernizme göre, sağlık kavramı artık anlam değiştirmiştir. Post-modernist dönemde hastalık kavramından çok, tüketim ve sağlık kavramına doğru bir kültürel geçiş olmaktadır. Bu yeni dönem sağlık alanında kendini çeşitli şekillerde göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde, sağlık sorunları olan kimseler, gruplar oluşturarak kendi sorunlarını kendileri çözmeye çalışmaktadırlar. Medyada tıp konuları oldukça ağırlıklı bir şekilde işlenmektedir. Alternatif tıp sadece gelişmiş ülkelerde değil azgelişmiş ülkelerde de (bkz., Kızılcılık, 1985, 1986) oldukça yaygınlık kazanmakta ve kabul görmektedir. Rasyonel ve geleneksel bilimin temsilcileri olan hekimler, sağlık sorunlarına çözüm getiren araçlardan sadece birisi durumuna düşürülmektedirler. Tıp bilimi de hastalıklara çözüm üreten evrensel değerlere sahip ve bir çok kimsenin büyük saygınlık duyduğu bir disiplin olmaktan çıkarak, sağlığa ilişkin sadece bir “söylem” durumuna düşmektedir. Sağlıklı olarak yaşama bile, modern dönemlerde algılandığı gibi, bir olağan ve istenen bir durum olmaktan çok, gereklerine uyulduğu zaman elde edilebilecek bir “olasılık” olarak ortaya çıkmaktadır.

Post-modernizm genel olarak insan bedeninin, kapitalist ekonomik düzenin bir ürünü olan “tüketim” toplumunun merkezinde yer aldığı ileri sürmektedir (Burry, 1997:185-89). İnsan bedeni yeni üretilmeye çalışılan kültür içerisinde önemli üç eğilim tarafından etki altında bırakılmaktadır (Featherstone and Hepworth, 1991). İlk insan bedeni bir tüketim aracı olarak her fırsatta yeniden biçimlenmekte ve moda/yaşam biçimi buna göre değişmektedir. İkinci olarak, çağdaş kültür, tüketim “işaretler”ini “imgeler”ini ve “uyarıcılar”ını kullanarak heyecan ve eğlence yaratmaktadır. Üçüncü olarak, toplumsal hayatta ötekilerine benzemeyen “değerler” sisteminin ortaya çıkması. Bu özelliklerin en iyi gözlemlendiği alan olarak, yazarlar, “yaşlanma” kavramının algılanmasındaki farklılıklar üzerinde durmaktadırlar. Onlara göre, özellikle Batı toplumlarında yaşlanma modernite dönemine göre çok büyük farklılıklar geçirmektedir. Modern toplumun bireyleri insanın doğası gereği, doğup, olgunlaşır ve öldüğünü kabul ederdi. Oysa, çağdaş Batı toplumunun bir bireyi bu tanımlamayı kabul etmemekte, kendisi önünde açık bulunan ve genç bir vücuda sahip olabilmek ve yaşlanmayı mümkün olduğu kadar geciktirmek ve izlerini silmek için önünde bulunan bir çok seçenekten yararlanmaya zorlanmaktadır. Batı kültürü ya da post-modernizm genç kalmayı ve bunun bir değer olduğunu anlatmaktadır. Yaşlanmak demek bir çok birey için fiziksel ve psikolojik olarak bir çöküş demektir. Dolayısıyla, kabul edilemez. Bir anlamda, yaşlanma, kronolojik olarak yaşlanma olgusundan uzaklaşmış, bireylerin kendilerini algılama ve hissetmeleri ile ilişkilendirilmiştir. Bireylerin hissettikleri yaşta olma fikri, yaşlıların gençlerin kültürüne ortak olmayı ve kendi dönemlerinin kültürünü reddetmeleri ile sonuçlanmıştır. Gençlik baş değer olmuş ya da olmaktadır. Yaşlılar her geçen gün, eski dönemde yaşlarının gereği olan moda elbiseleri giymekte, takıları takmakta isteksiz görünmekte buna karşın genç bir kültüre daha rağbet etmektedirler. Özellikle, medyanın etkisi ile bireyler kendi vücutlarını ve yaşamlarını, yaşamlarının her bir döneminde yeniden belirlemektedirler. Bireylerin arasında, esneklik ve açıklık önem kazanırken, yaşlar arasındaki farklar ve sınırlar da kaldırılmak istenmektedir. Bu isteklerin elbette ki bir bedeli olacaktır. O da bir tüketici kültüründe yer almak ve bu kültürün gereklerini ya da harcamalarını yapmaktır. Sağlıklı bir vücuda sahip olma ve yaşamı tehdit eden risklerden uzaklaşma ancak tüketim toplumunun bir parçası olmakla mümkün görünmektedir artık. *Tüketim toplumunun devamı, bireylerin kendi bedenlerine yönelik algılarının değiştirilmesinin başarılması ile mümkün olmuştur.*

Benzer şekilde, postmodernizm insan bedeninin algılanmasında tüketim toplumunun belirgin özellikleri olduğu kadar cinsiyetin de ayırt edici bir rol oynadığını ileri sürmektedir (Martin, 1987; Grosz, 1994). Yeni dönemde artık sadece beyaz, zenci, kadın-erkek, büyük-küçük, insan bedeni yoktur. Bu ayrımlar artık, toplumda belirli hakim gruplara mal edilecek

ideolojik araçlar olmaktan farklı anlamlara sahip değillerdir. Özellikle feminist yazarlar, kadınların modern bir toplumda kendi bedenlerini algılamalarının ancak ataerkil bir toplumda, -tıp gibi- kurumların ideolojik yaklaşımları tarafından belirlendiğini iddia etmektedirler. Kadınlar, yetiştirme koşullarından dolayı sadece bir ev içerisinde geçerli olan ve genellikle düşük düzeye sahip işlevler aracılığı ile tanımlanırken, erkekler ev dışı yani bir iş çevresindeki işlevleri ile tanımlanmakta ve bu işlevlere yüksek düzey bahsedilmektedir. Daha sonra kadınlara toplumsal tabakalaşma içerisinde kendilerine biçilen bu işlevlere bakılarak yer verilmektedir. Modern toplum kimilerince, bedence özürlü kimselere takınılan tutum yüzünden de eleştirilebilir. Örneğin, Oliver, (1990), genel kanının kapitalist toplumun sadece toplumsal sınıf ayrımları üzerine kurulmuş olduğunu, oysa bunun doğru olmadığını belirtmektedir. Ona göre, bu ayrıma ek olarak modern/kapitalist toplumlar, hem cins hem de etnik ayrımlar üzerine kuruludur. Aynı şekilde, modern toplumlar “sağlam vücut” a ve “dengeli bir ruha/akla” sahip olanlar üzerine de kuruludur. Dolayısıyla, kapitalist toplumlar özürlü kimseleri üretim sürecinde mümkün olduğu kadar dışlamaya çalışan toplumlardır. Özürlü olmak bu toplumlarda “bireysel bir trajedi”, “bireysel yetersizlik” ya da “alinyazısı” olarak görülmektedir. Oysa, bir çok özürlü kişi kendi bedenini hiç de eksik olarak algılamadığını çeşitli vesilelerle ifade etmektedirler (Lenny, 1993). Özürülülerin eksik olduğu hissi tamamen özürlü olmayan diğer toplum üyelerinin bu konuda yarattıkları söylem içerisinde yer almaktadır.

Hem feminist hem de özürülüler üzerine çalışan yazarlarca, kadınlara ve özürülülere ilişkin geliştirilen görüşler, bu görüşlerin oluşturduğu kültürel söylemden ayırt edilerek incelenemez. Bu kültürel özellikler de post-modern ya da geç kapitalist bir dönemin özelliklerini dile getirmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalar da ister istemez toplumda hakim olan gücün ya da söylemin izlerini taşıyacaktır. Bunun için, post-modern toplumlarda, insan bedenine yönelik tıbbi bir bakım, sadece kendi egemenliğini kurmanın bir aracı olacaktır. Bunun için, tarihteki kamu sağlığına yönelik her türlü araştırma insan vücudunu “disiplinize” etmeye de yönelik olmuştur (Armstrong, 1993).

Kadınlar modernist dönemin kendilerine sundukları vücut algılamalarını reddetmelidirler. Postmodernist dönemde vücudun değişmeyen sabit bir doğası olduğu gibi modernist bir görüş terkedilmelidir (Shildrick, 1997:216; akt:Ettore, 1988). Vücudun kültürel olarak yapılanması ile ahlaki yapılanması arasında bir sınır vardır. Ancak, bu sınır postmodernist dönemde değişmektedir. Bu değişimin araçları, 1)vücudun kültürel yapılanması, 2)bu yapılanmanın temelinde yatan etiksel ilkeler, 3)vücut açısından cinsiyet farklılaşmaları. Böylece bireyler kendi kimliklerini ve vücutlarını yeniden elde edebilecekleri, yeni bir etiksel zemin yaratabileceklerdir (Shildrick, 1997:216; akt: Ettore, 1988).

Postmodernist Ağrı

Postmodernistlerin sağlık alanında ilgilendikleri ve kuramsallaştırmaya çalıştıkları bir başka konu ise “ağrı” ve “ağrı”nın nasıl algılandığıdır. Parçalanmış ve “organsız” bırakılmış gördükleri insan bedeninin ağrısını algılaması onlara göre modern tıp döneminde ola geldiğinden çok farklıdır. Modern tıp, ağrıyla teknik bir hale sokmuştur; modern tıpcılara göre ağrı ölçülebilir, biyolojik bir zeminde gerçekleşen, ancak çeşitli organlar ile bağlantıları içinde anlaşılabilir, bir olgudur. Oysa, ağrının herşeyden önce, “kişisel bir anlamı” (Weizsacken 1949 akt., Illich,1995:93) olmalıdır. Çünkü, ağrının bir duygu olarak tam ve kesin bir anlamı yoktur. Ağrının kendisi öznedir. Bedenin her bir bölgesinde yoğunluk ve akış vardır. Bu yoğunluk ve akış kültürden etkilenir. Dolayısıyla, her bedeninin yoğunluk ve akışı birbirinden farklı olacaktır. Bundan dolayı, ağrıyla bir nesne gibi ‘budur’, ‘şudur’, ‘şöyledir’ diye tanımlamak mümkün değildir. “ağrı öznedir ve sembollerle anlatılır” (Williams and Bendellow, 2000:139).

“İçsel ve gizli ve aktarılamaz bir bozukluk olarak yaşanan bedensel ağrı, bilincimize acı çeken kişinin içinde bulunduğu toplumsal durumu da katmasıyla ilgilidir” (Illich, 1997:99). Toplumun özellikleri acı çekenin, kişiliğini bir dereceye kadar biçimlendirir ve böylece kendi ağrısı ve yara beresini somut ağrı olarak yaşama ve deneyim kazanma tarzını belirler. Ağrı çekme eyleminin daima tarihsel bir boyutu vardır. Illich ağrıyla, toplumsala, kültürel ve tarihsel dayandırmaktadır. Bunlardan soyutlayarak ve bunları dikkate almadan ağrıyla anlamak mümkün değildir. Williams and Bendellow (2000:133) göre “ağrı insan psikolojisi ve anatomisinin yarattığı biricik ve tek değildir. Daha ziyade ağrı; kültür, akıl ve bedenin kesişmesinden ortaya çıkar. Ağrı asla fiziksel acı çekmenin basit bir formu değildir.

Daha önce sözü edilen Descartes’e göre, ağrı, bedenin mekanik bütünlüğünü korumak için oluşan bir kendini koruma tepkisiydi. Bu tepkiler tehlikeye karşı ruha aktarılır ve ruh da onları ağrı olarak algılar. Ağrı yararlı bir öğrenme aracına indirgenmişti. Ruha bedeni daha fazla zarardan nasıl koruyacağını öğretiyordu (akt., Illich,1997:105). Burada beden ruh ayrımını açık bir şekilde görüyoruz. Ağrı önce fiziksel bir şekilde biyolojik olarak bedende meydana geliyor, daha sonra ruha iletiliyor. Modern tıbbın özünü, mantığını oluşturan bu kartezyen anlayış, postmodernistler tarafından eleştirilmektedir. Onlar ağrının çok nedenli ve karmaşık bir olgu olduğunu düşünmektedirler. Ağrı, (fiziksel, biyolojik gibi) tek bir nedene bağlanamaz.

Ağrı ile baş edebilme konusunda da postmodernistler farklı düşünmektedirler (Vracken, 1989 akt., Williams and Bendellow, 2000:135). Modernistler ağrının, en kısa zamanda bedenden dışarıya atması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak bu şekilde ağrı, bedene yabancılaşmaktadır. Böylece kendimizi cansız bir varlık yapmaktayız. Aslında, ağrıya inandığımızda, kendini bize inandırdığında ve ağrıya odaklandığımızda

ağrıyı bedenden ‘akılcılaştıran ağrı’ aracılığıyla kendi kendine kesebilir ve bedenimizi de cansız olmaktan kurtarabiliriz. Böylece yine postmodernistlerin şiddetle karşı çıktıkları *ağrı gidericiler* gerek kalmaz.

Williams and Bendelow’a göre ağrının “‘bio-tıp’ yargılarının dışında yeniden talep edilmesi gerekmektedir” (Leder, 1984 akt., Williams and Bendellow, 2000:139). Ağrı çeken insanların, ağrının anlamını bulmaya gerekmektedir; “kültür içerisinde kronik ağrının doğasını keşfetmeye gereksinimimiz vardır. Bu başarılmazsa, yalnız bırakılma ve ümitsizlik gelişebilir. Şiddetli ağrılarda, niçin ben, nasıl bir çare beni kurtarabilir gibi sorular cevabını arar. Bu açıdan ağrı yorumlama, anlama ve açıklama gerektirir. Bu soruların net cevabını modern tıp veremediği gibi, postmodern tıp da verememektedir. Ancak, postmodern tıba göre, modern tıptan farklı olarak, cevabı ve onun anlamını pek çok bilgi çeşidinde ve pek çok yöntemde bulma olanağı ve ihtimali vardır. Modern tıpta ise tek bir bilgi vardır: *bilimsel bilgi* ve tek bir yöntem vardır: *bilimsel yöntem*. Biz ağrıyı bizzat kendisi olarak görebilsek ağrının yapıcı, olumlu kullanımını başarabiliriz, karşı durup göğüs gerebiliriz. Eğer karşı durmaya ve direnmeye ihtiyacımız varsa, ağrı ile bir diyaloga girmeliyiz. Kendimizi ondan ne kadar uzağa tutmaya çalışırsak o kadar çabuk onun (ağrının) çengeline yakalanabiliriz. Eğer ağrı karşısında öfke ve şiddete kapılırsak bir bedel ödememiz gerekir. Bu bedel yapıcı olmaktan çok yıkıcı olabilir (Williams and Bendellow, 2000).

Postmodern analistler ‘ağrı’ konusunda, cinsiyet, sınıf, etnik gibi diğer faktörlerin de can alıcı noktalar olduğunu vurguluyorlar. Örneğin, kadın ve erkek her ikisi de acıyı azaltma ve acıyla baş edebilme kabiliyetine sahiptirler. Ancak bu kabiliyetleri arasında farklılık vardır (Williams and Bendellow, 2000).

Postmodernistler, modern tıbbın kullanmış olduğu ağrı dindiricilere eleştirel bir tavır takınmaktadırlar. Bunun iki yönü vardır: birincisi, modern ağrı dindiriciler faydalı değildirler. Ağrıyı dindirmez, sorunu ortadan kaldırmaz, hatta bedene zararlar da verirler, bağımlılık yapabilirler. İkincisi, modern tıp malzemeleri ve teknik ağrı dindiricilerinin sermayeleşmesi ve büyük ilaç firmalarının para kazanmak amacıyla oluşlarıdır. Öyle ki, piyasada insan sağlığına zararlı ilaçlar satılmaktadır. “ilaçlar hep potansiyel zehirdirler; güçleri ve geniş kullanımıyla birlikte beklenmeyen yan etkileri de artmıştır. Birleşik Devletler ve Birleşik Krallıktaki yetişkinlerin yüzde 50 ya da 80’i tıpa önerilmiş kimyasal bir maddeyi yutmaktadır. Kimileri yanlış ilaç almakta, kimileri eskimiş ya da başka maddelerin bulaştığı ilaçları, kimileri de sahte ilaçları kullanmaktadırlar; tehlikeli birleşim oluşturacak ilaçlar bir arada oluşmakta, kimileri ise iyi sterilize edilmemiş enjektörlerle iğne olmaktadır. İlaçların bazıları alışkanlık yapıcı bazıları sakat bırakıcıdır” (Illich, 1997:28). Modern hayat tarzları yaratmak için de ilaçlar

kullanılmaktadır. Bu tür bireyin hayatını değiştirmek amacı ile ilaç kullanma yaygınlaşırken toplumu tehdit edici sonuçlar da doğurmaktadır (Lexchin, 2001).

Kısaca vurgulamak gerekirse, postmodernist kuramcılar, insan bedenine farklı baktıkları gibi, ağrı olgusuna da farklı bakmaktadırlar. Onlar için, postmodernist dönem, sağlık olgusunun kökten yeniden düşünüleceği yepyeni bir dönemdir. İnsanın modernist ilkelerden hareket ile edindiği algılamaların geçerliği bu dönemde bitmiş görünmektedir. Birey, hem vücudunun bütünlüğüne yeniden kavuşurken bu bütünlük içinde bedeninin aktivitelerini (ağrı gibi) yeniden tanıyacaktır.

Postmodernist Sağlık Eleştirisi

Modern'den post-modern'e doğru geçildiği düşünülen günümüzde, hastalık/sağlık kavramlarına yönelik geleneksel bakış açılarının köktenci bir şekilde her toplumda değiştiğini söylemek yanlış olmaz. Gerçekten de, ister gelişmiş kapitalist dönemde olsun ister kapitalizmin az gelişmiş bir döneminde olsun hemen hemen her toplum kendi sağlık ve tıp anlayışını hastalık kavramı üzerine odaklandırmaktan ziyade sağlık kavramına odaklanmaktadır. Bunun belki de en iyi örneği televizyon reklamlarında görülebilir. Tıp içerikli bir çok reklam hastalanınca nasıl çare aranacağından çok hastalanmamak için neler yapılması gerektiğine yönelik ürünlerin reklamı olmaktadır. Buna ek olarak, spor ve spor ürünlerine ilişkin reklamların da azımsanamayacak ölçüde olduğu görülebilir. Klasik tıbbın bilgi üzerinde kurmuş olduğu egemenlik bir çok alanda kırılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde dile getirilen, rasyonel tıbbın en klasik nesnesi olan özürlü kimseler ve kadınların kendi kuramlarını kendileri geliştirerek, tıbbın kendilerini hesaba katmayan geleneksel tedavi tekniklerine karşı çıkmaları da post-modern dönemin bir özelliği gibi durmaktadır. Yeni dönem, aşağıdan gelen sese (yani politika yapanların değil, üzerinde politika uygulananların sesine) kulak vermek durumunda kalmaktadır. Ayrıca, cinsiyete ve bedensel yapıya dayalı farklı sesler etnik ayrılıklara dayalı farklı seslerle bütünleşerek post-modern dönemi oluşturmaktadır. Modernliğin amaç edindiği günlük hayatta homojenlik yaratma, yerini heterojenliğe bırakmakta ve profesyoneller bireylerin günlük hayatlarındaki hakimiyetlerini yitirmektedirler. Post-modernizm bütün dünyada da kendini hissettirirken, modernliğin "anormal" dedikleri, artık "farklılıklar" olarak adlandırılmakta ve rakipsiz profesyonel güç yerini terk etmektedir.

Ancak, kimilerine göre (Burry, 1998; Habermas, 1987), post-modernizm her ne kadar bir takım eleştiriler bakış açıları geliştirmiş olsa da, modernlik döneminde hedeflenen noktaların bir çoğu el değmemiş olarak durmaktadır. Örneğin, sağlık konularına ilişkin bir çok reklam yapıyor olsa da hastanelerde tıbbi tedaviye duyulan ihtiyaç hiçbir şekilde ortadan kalkmış değildir. Çağdaş toplumlarda tıp ve tıp bilgisi sıradan insanların günlük

hayatında yine merkezi bir konumu işgal etmeye devam etmektedir. Bu konum çeşitli buluşlarla zaman zaman post-modernistlerce ileri sürüldüğünden çok daha fazla önem kazanmaktadır. Sağlık ve hastalıkla ilişkin bir çok değişme örneğinin hastanelerde çok daha açık bir şekilde görünür haldedir. Ancak, değişim ile tıbbın klasik yanı sıra her toplumda yan yana duracak gibidir. Bunun için, sağlık sosyolojisi şüphesiz ki, toplumda sağlığa karşı geliştirilen bakış açılarına uzak durmamalıdır. Ancak, bu tür değişimlerin araştırma sürecinde hesaba katılması, modernitenin ileri sürdüğü tüm hedeflerin yok olduğu gibi bir sonucu çıkarma hakkını hiçbir araştırmacıya vermez. Post-modernistler, toplumsal değişime kavramını genelleştirerek, başkalaştırmaktadırlar.

Özellikle az gelişmiş ülkelerde, “modernleşme” sürecinin neresinde bulunduğu, bu süreçte, başarı sağlanmışsa neden, başarısızlık varsa neden başarısız bulunduğu, bilim çevrelerinde/halk tarafından yeteri kadar tartışılmadan bireyler neredeyse kendilerini post-modern bir hayat tarzı içerisinde buluvermektedirler. Modernite, günümüzde yerini gerçek anlamda yaşanabilecek ekonomik ve toplumsal gelişmenin önünde bir “tuzak” gibi duran post-modernliğe terk etmiş gibidir. Post-modernist stratejilere karşılık, az gelişmiş ülke aydınları, zengin bir ulus olabilmenin yolunun, “iç koşulları/dinamikleri” yeniden düzenlemek kadar, “dış koşulların/dinamiklerin” de önemli olduğu bilincinde olmalıdırlar. Sağlık sistemleri ve sağlık sorunları da ancak böyle bir bakış açısı geliştirilebildiği oranda çözülebilecek gibi durmaktadır.

SONUÇ

Sağlık sorunları en önemli toplumsal sorunlarımız arasındadır. Ancak, konunun önemine uygun kapsayıcı çalışmalar henüz yapılmış değildir. Batı’da geliştirilen literatürde Sağlık sorunları ayrıntıları ile işlenmektedir. Bu bağlamda, insan sağlığına, içine girmekte olduğumuz iddia edilen post-modern bakış açıları ile açıklamalar da getirilmek istenmektedir. Post-modernist dönemde, insan sağlığının içinde bulunulan ekonomik yapının genel ilkelerine uygunluğunun sağlandığı iddia edilmektedir. Buna göre, insan sağlığı artık bir tüketim toplumunun temel taşıdır. Modernist dönemde, bir bütün olarak düşünülen insan bedeni, bu yeni dönemde parçalanmıştır. Bireyler kendi bedenlerini ancak, çeşitli vasıtalarla tanımakta, bedeni üzerindeki kontrolünü yitirmekte ya da böyle bir klasik kontrol anlayışı anlamını kaybetmektedir. Örneğin, post-modernist dönemin tipik bir bireyi, yaşlanmak istememekte, yaşlanmayı hayatın kaçınılmaz bir yanı olarak algılamamaktadır. Kısacası, post-modernizm, bireylerde ve toplumlarda “parçalanmışlık” duygusu yaratmaktadır. Ülkemizin uzun zamandır çözümlenemeyen sağlık sorunları, refah toplumunu yaratmış ve şimdi de bu toplumu aşmaya çalışan kuramların ileri sürdükleri göz önüne alınmadan çözümlenecek gibi değildir. Batı ülkelerinde ileri sürülen post-modernist

ilkelerin yaygınlık kazanması, az gelişmiş sağlık durumunu iyileştirmeden çok daha karmaşık hale getirecektir. Çünkü, ülkemizin sıradan insanların, en basit rahatsızlıklarını dahi insana yakışan bir şekilde çözmenin dışında büyük beklentileri bulunmamaktadır. Sağlık sorunları ancak, modernitenin ilkelerinin tam anlamı ile hayata geçirilmesi ile çözülebilecektir.

Postmodernist bakış açılarının geliştirilmesi, halen önümüzde duran global sağlık sorunlarını ne ölçüde etkileyebilecektir? Postmodernist eleştiriler gerçekten de modernist ilkeler ile gerçekleştirilemeyen amaçların yeniden değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Ancak modernizmi topyekün ortadan kaldıracak kadar güçlü ve yeterli eleştiriler gibi durmamaktadırlar. Çünkü, özellikle gelişmiş ülkelerin katkıları ile çözümlenebilecek çok ciddi sağlık sorunları günümüzde de anlam, önem ve ciddiyetini korumaktadır (Belek, 1998; Civelek, 2001; OECD, 2001; UNİCEF, 2001; UN, Report on the World Social Situation, 2001; UN, Human Development Report, 2002; WHO, the World Health Report, 2002); Örneğin;

- Küresel olarak risk faktörleri (normal kilonun altında olma, güvenliksiz cinsel yaşam, yüksek tansiyon, sigara alışkanlığı, alkol alışkanlığı, temizlik ve hijyen, demir eksikliği, ev içinde katı yakıt dumanı, yüksek kolesterol ve obesite), önemini korumaktadır.

- Normal kilonun altında olma sorunundan, gelişmekte olan ülkelerde yılda üç milyondan fazla çocuk ölmektedir. Buna karşın, bir milyar yetişkin aşırı kilolu ve bunlardan 300 milyon kadarı klinik olarak obezdir. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yılda yarım milyon kişi obesiteden ölmektedir.

- HIV virüsü taşıyan toplam 40 milyon hastadan, 28 milyonu Afrika'da yaşamaktadır.

- Kuzey Amerika, Avrupa ve Pasifik Asya'da ölümlerin üçte biri, sigara, alkol, tansiyon, kolesterol ve obesiteden kaynaklanmaktadır. Dünyada, kolesterol yılda 4 milyon kişinin, sigara 5 milyon kişinin, tansiyon 7 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır.

- Ölüm hızı ile sosyo-ekonomik düzey arasında ters orantı devam etmektedir. Ölüm hızı toplumsal sınıflara göre farklılaşmaktadır.

- Hayat beklentisi açısından bakıldığında, dünya ortalaması 66 iken, çok gelişmiş ülkelerde, örneğin, Norveç'te 78, gelişmekte olan ülkelerde 50-64 arası ve gelişmemiş ülkelerde 48, Türkiye'de ise, 69 yıl olmaktadır.

- Dünya nüfusunun %40'nı oluşturan 50 ülkede, beş yaş altındaki çocukların beşte birinin kilosu normalin altındadır.

- Güney Afrika'da çocuk vakalarının %10'unu kötü beslenme ile ilgili, bu rakam bu bölgede %40 kadar çıkmaktadır.
- Her gün 30 bin çocuk önlenebilir hastalıklardan ölmektedir.
- 450 milyon insan ruhsal sorunlar yaşamaktadır. 70 milyon kişi alkol bağımlısı. 24 milyon kişi şizofrenden muzdariptir.

Sonuç olarak, hükümetlerin sağlık politikalarının temeline, bilimsel bilgileri koymaları, risk belirsizliklerini ortadan kaldırmaları ve bir dizi mesleki etik kurala canlılık kazandırmaları gerektiği vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ARMSTRONG, D. (1993), "Public Health Spaces and the Fabrication of Identity", *Sociology*, 27, 3:393-440.
- BAUDRİLLARD, Jean.(1975), *The Mirror of Production*, St.Louise.
- BELEK, İlker. (1998), *Sınıf Sağlık, Eşitsizlik*, İstanbul: Sorun Yayınları.
- BLAXTER, B. (1990), *Health and Lifestyle*, London:Routledge.
- BUNN, D.(1979)."Ischaemic Hearth Disease Mortality and the Bussiness Cycle in Australia", *American Journal of Public Health*, 1, 274-8.
- BURRY, Micheal. (1997), *Health and Illness in a Changing Society*, London:Routledge.
- CALLİNİCOS, Alex. (1990), *Against Postmodernism: A Marxist Critique*, New York.
- CIVELEK, Mehmet. (2001), *Küreselleşme ve Terör*, Ankara:Ütopya.
- ETTORE, Elizabeth, (1988), "Re-shaping the Space Between Bodies and Culture: Embodying the biomedicalised Body", *Sociology of Health and Illness*, Vol:20, No.4, pp.548-55.
- EYER, J. (1977), "Does Unemployment Cause the Death Rate in Peak Each Bussiness Cycle", *International Journal of Health Service*, 7:625-62.
- FAGİN, L. (1981), *Unemployment and Health in Families*, London:DHSS.
- FANON, Franz. (1965), *A Dying Colonialism*, London: Penguin Books.
- FEATHERSTONE M. and Hepworth, M. (1991), "The Mask of Ageing and the Post-modern Life Course" in M. Featherstone, M. Hepworth and B.S.Turner, (ed.), *The Body and Social Process and Cultural Theory*, London: Sage.
- FEKETE, John. (1988), *Life After Post-modernism*, London.
- FİŞEK, Nusret. (1983), *Halk Sağlığına Giriş*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- FİTZPATRİCK, R.M. (1991), "Society and Changing Pattern of Disease", in G.Scambler, as *Sociology Applied to Medicine*, London: Bailliere Tindall.
- FREUD, S. (1971), *Totem ve Tabu*, (çev: Selahattin Hilav), İstanbul: Varlık Yayınları.

- GEHLEN, A. (1988), *Man, his Nature and Place in the World*, New York; Columbia University Press.
- GIDDENS, A. (1984). *The Constitution of Society*, Oxford.
- GROSZ, E. (1994), *Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism*, Blomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- HABERMAS, Jürgen. (1987), *A Philosophical Discourse of Modernity*, Oxford and Cambridge.
- ILLICH, Ivan. (1997), *Sağlık Gaspi*, Ayrıntı Yayınları:İstanbul.
- JAMESON, Frederic. (1984), "Post-modernizm and the Cultural Logic of Capitalism", *New Left Review*, 146:53-93.
- KASAPOĞLU, Aytül. (1999), *Sağlık Sosyolojisi*, Ankara:Sosyoloji Derneği Yayınları.
- KELLNER, D. (1990), "The Post-modern Turn; Position, Problems and Prospects, in G.Ritzer (ed.), *Frontiers of Social Theory: the new Syntheses*, New York: Colombia University Press, 255-286.
- KIZILÇELİK, Sezgin. (1985), "Post-modernizm ve alternatif Tıp (I), *Birikim*, 80:38-46.
- KIZILÇELİK, Sezgin. (1986), "Post-modernizm ve alternatif Tıp (II), *Birikim*, 81:66-72.
- LENNY, J. (1993), "Do disabled people need counselling" in J.Swain, V.Finkelstein, S.French and M.Olivier (eds.), *Disabling Barriers-enabling Environments*, Milton Keynes: Open University Press.
- LEXCHİN, Joel.,(2001), "Lifestyle Drugs: Issues For Debate", *Canadian Medical Association Journal* , 05/15/2001, Vol. 164 Issue 10, p1449, 3p
- LYOTARD, Jean-François. (1984), *The Post-modern Condition*, University of Minneapolis Press.
- MARTİN, E. (1987, *The Women in the Body*, Milton Keynes: Open University Press.
- MAUSS, M.(1979), *Sociology and Psychology: Essays*, London:Routledge & Kegan Paul
- MUMFORD, Emily. (1983) *Medical Sociology*, New York: Random House.
- NİETZSCHE, F. (1994), *Trajedyanın Doğuşu*, çev:İsmet Zeki Eyüpoğlu, İstanbul:Say Yay.
- OLİVER, M. (1990), *The Politics of Disablement*, London:MacMillian.
- ÖZÇELİK Adak, Nurşen. (2002), *Sağlık Sosyolojisi, Kadın ve Kentleşme*, İstanbul: Birey Yay.
- POPER, K., Lindahl.B.I.B. and Arhem.P. (1993), "A Discussion of the Mind Brain Problem", *Theoretical Medicine*, 14:167-80.
- ROSE, M. (1991). *The Post-Modern and the Post-Industrial*, Cambridge University Press.
- SCAMBLER, Graham. (1991), *Medicine as Applied to Sociology*, Bailliere Tindal.

- SNOW, I.F. (1974), Folk Medical Belief and their Implication for Care and Patients, *Annals of Internal Medicine*, 31:82-96.
- TURNER, Bryan S.(1992), *Regulating Body*, London: Routledge.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. (1991), *Kültür ve Sağlık Hastalık Sistemi*, Ankara: MEB Yayınları.
- UN, (2001), *Report on the World Social Situation*.
- UN, (2002), *Human Development Report*.
- UNİCEF, (2001), *Statistics*.
- WHITE, G.M. (1982), The Role of Cultural Explanations in ‘Somatization’ and ‘Psychologization’, *Social Science and Medicine*, 16:1519-530.
- WHO, (2002), *the World Health Report*.
- WILLIAMS, Simon and BENDELLOW, Glian. (1988), “ In Search of ‘Missing Body’ Pain, Suffering and The Postmodern Condition”, in Graham Scamler/Paul Higs; *Modernity, Medicine and Health: Medical Sociology Towards 2000*, London and New York, 1988.
- ZOLA, I. (1973), “Pathways to the Doctor: From Person to Patient”, *Social Sciences of Medicine*, 7:677-89.